

1-TOM, 11-SON

Musiqiy ta'lim jarayonida o'qitishning texnik vositalaridan foydalanish

O'zbekiston davlat konservatoriyasi "Musiqiy pedagogika" kafedrasida o'qituvchisi
Rajabov Jamshid Hikmatovich

O'qitishning texnik vositalari bu yerda har tomonlamali murakkablashtirilgan didaktik vositalar sifatida qatnashadi. Chunki, o'qitishning texnik vositalari yordamida xar-xil didaktik vazifalarni hal qilish mumkin, ya'ni ko'rgazmaligini oshirish, talabalarga har xil tafsilotlarni, o'zgarishlarni ko'rsatish mumkin; bilimlarni mustahkamlash; talabalar faoliyatini nazorat qilish va hokazolar.

O'qitishning texnik vositalari. Turli - tuman o'qitish vositalari orasida texnik vositalar alohida guruxni tashkil etadi. O'qitishning texnik vositalari vazifalari ta'limda ko'rgazmalilikni amalga oshirish bilan cheklanib qolmaydi qator xollarda ular ma'lumotning mustaqil manbai, talimni individuallashtirish vositasi bo'ladi. O'TV pedagogni ba'zi ikkinchi darajali vazifalaridan xolos etib, ayni paytda uning ta'lim jarayonini boshqarish va rahbarlik qilish vazifalarini kuchaytiradi. Ta'lim jarayoniga kompyuterlar va o'quv dasturlarning yetarli miqdordagi o'quv dasturlarini kiritish ushbu vazifalarni to'laroq amalga oshirishga yordam beradi.

Hozirgi davrda Internet setlari va elektron vositalar kommunikatsiyasi, masofadan o'qitish vositalari keng ko'lamda ta'lim tizimiga kirib kelmoqda va ishlatilmoqda. Media ta'lim nima? Mediota'lim pedagogikada yangi yo'nalish bo'lib, kommunikatsiya (aloqa) ko'pchilik aloqa kommunikatsiyalarini talabalar tomonidan o'rganishni e'tiborga oladi. Ya'ni: matbuot, televideniya, radio kino video va boshqalar. Ta'limda mediota'lim vositalari sifatida axborot muhiti elementlari: darslik, ko'pchilik axborot vositalari (nashriyotlar radio, televideniya), video, kompyuter o'qitish dasturlari va o'yinlar, multimedia, internet axborot setlari (turkumlari) foydalaniladi. Media (lotincha, tesia) - vositadir. Mediota'lim mazmuni quyidagi tarkibiy qismlardan iborat;

Ko'pchilik axborot vositalari kanallar orqali beriladigan axborotni o'zlashtirish va qayta ishlashga o'qitish; Kompyuterlar, modemlar, fakslar, multimedialar va boshqalarni ishlatish orqali kerakli axborotlarni qabul qilish, uzatish, tayyorlash va topish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish O'quv kompakt - disklar. Oxirgi vaqtda har xil o'quv kurslari, fanlari bo'yicha lazerli kompakt - disklar (SD - ROM) keng tarqalmoqda. Bu axborotlarni tanishuvchilar ya'ni kompakt -diskda har xil ekran ovozi vositalar joylashtiriladi va ular kompyuterlardan foydalanishga moslashtirilgan.

1-TOM, 11-SON

Bunday vositalarda ta'lim jarayonida foydalanish ko'zda tutilgan. Bu kompakt - disklar hozirgi kunda foydalanish bilan birga ayrim kamchiliklardan ham holi emas. Bu erda yana bitta tabiiy savol turibdiki, nima uchun o'quv-ishlab chiqarish jihozlarini didaktik vositalar doirasiga kiritiladi.

Chunki, o'quv jarayonida qo'llaniladigan stanoklar, agregatlar, priborlar, asboblari, materiallar, mashina va mexanizmlar ishlab chiqarish vositalarigina bo'lib qolmay, balki o'quv jarayonida talabalarda zaruriy bilim va malakalarni shakllantirishda ishlatiladi. Bu qarab chiqilgan didaktik vositalar nazariy va amaliy ta'limda keng qo'llaniladi.

Shuning uchun didaktik vositalar turkumlarini qarab chiqaylik:

O'quv ko'rgazmali qo'llanmalar deganda talabalarda qo'shimcha texnik qurilmalarsiz predmetlar va hodisalar haqida aniq va ravshan tassavurlarni shakllantirishni taminlaydigan didaktik vositalarni tushuniladi. Sxemadan ko'rib turibdiki, o'quv ko'rgazmasi qo'llanmalar uchta turkumdan iborat ekan. Ya'ni natural - tabiiy, real obyektlar qo'llanmalar, tavsiriy qo'llanmalar va belgili qo'llanmalardan tashkil topgan.

Dasturlashtirilgan o'qitishning texnik vositalar va bilimlarni nazorat qilish vositalari V.S. Umanskiy tomonidan amalga oshirilgan.

O'quv jihozlari klassifikatsiyasi A.R. Xodjaboev tomonidan amalga oshirilgan. Pedagogik vazifalarni yechish hal etish, dastur va darslik mazmunini yoritishga xizmat qiluvchi vositalar majmuasini ishlab chiqish va ularni tarkibini tuzish quyidagi bosqichlardan iborat.

Dastur va darsliklar o'quv mazmunining taxlil etish va kalendar tematik rejani tuzish, O'quv jarayoni tarkibiy qismlarida (darslarda) ishlatilishi kerak bo'lgan o'qitish vositalarini aniqlash; Zarur bo'lgan o'qitish vositalari ro'yxatini tuzish; Bor o'qitish vositalarini aniqlash. Ya'ni markazlashgan holda ishlab chiqilganlar ichidan; Ishlab chiqilish kerak bo'lgan o'qitish vositalarini aniqlash; O'qitish vositalarining o'zaro muvofiqlashtirilish va majmuasini tuzish.

O'qitish vositalariga qo'yiladigan talablar: pedagogik talablar, didaktik va metodik talablar, o'quv nazariy talablar, texnikaviy talablar, ta'limiy va iqtisodiy talablar, pedagogik talablar.

Umumiy pedagogik talablar o'qitish vositalarining o'quv maqsadlari, o'quv mazmuni, metodlari va o'qitish shart-sharoitlari birligidan kelib chiqadi. Bunda o'quv rejasining maqsadli bog'liqligini e'tiborga olish zarur.

o'qitish vositalarining o'rgatilayotgan dars mazmuniga mos kelishi, masalan ko'rgazmali tushuntirishda ta'lim vositasining bilim va ko'nikmalarni egallashda

1-TOM, 11-SON

foydasi borligi yoki o'qitish vositalarini o'qitishda natijaga erishish uchun xizmat qilishga asoslanganligi; Didaktik va metodik talablar: Kasbiy tayyorgarlik yoki o'quv darslari jarayonida ta'lim vositalari metodik jarayonni samarali qullab- quvvatlashi kerak.

Bo'lajak mutaxasislarni o'qitish va tarbiyalash jarayonining samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri bo'lib, bu jarayonni metodik jihatdan to'g'ri tashkil qilish va o'qitish vositalarini to'g'ri qo'llashga bog'liq.

Ishlab chiqariladigan didaktik vositalarini maqbul tanlash va ular pedagogik talablarga javob berish kerak. Bu esa o'z navbatida o'qituvchi va talabalar faoliyati sharoitida pedagogik samaradorlikni belgilashda muhim ahamiyatga ega. Umumiy holda o'qitish vositalari majmuasi quyidagi pedagogik talablarga javob berishi kerak: Har bitta o'quv mavzusi, o'quv elementlari uchun didaktik o'qitish vositalari ishlab chiqilishi va aniqlanishi kerak. Bunda asosiy e'tiborni fanlar dasturlaridagi mazmunning qanchalik yakunlangan qismlariga e'tibor berishi kerak.

Didaktik o'qitish vositalari majmuasida didaktik vositalar o'qitish maqsadi, mazmunining umumiyligidan kelib chiqqan holda talabalarda zaruriy bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishga xizmat qilishi zarur. Har bitta mavzu bo'yicha o'qitish vositalari o'quv-tarbiyaviy jarayonga xizmat qilish va yuqori darajadagi pedagogik samaradorlikni ta'minlashi zarur. Didaktik o'qitish vositalari majmuasiga kiradigan hamma o'qitish vositalari o'quv dasturi, darslik mazmuni va didaktik o'qitish tamoyiliga mos kelishi zarur. Didaktik vositalar talabalarda o'qishga va o'zlashtirishga, mehnat qilish, kuzatuvchanlik ham qiziquvchanlikni o'stirishga xizmat qilishi kerak. O'qitish vositalari o'quv-tarbiya jarayonining asosiy tarkibiy qismlari: darsning maqsadi, vazifalari, mazmuni, shakli va metodlari bilan moslashtirilgan bo'lishi zarur. Bu esa modulli yondoshish muhim ahamiyatga ega. O'qitish vositalari o'qituvchilarning o'qitish faoliyati elementlari va talabalarining o'quv faoliyatini modellashtirish va o'quv-tarbiyaviy jarayoniga qo'llanilishini ta'minlash zarur. O'qitish vositalari bir-birini almashtira olishi o'zaro mavzuni o'tish metodikasi bilan ham muvofiqlashtirilgan bo'lishi hamda bitta o'zining didaktik yo'nalishiga ega bo'lishi zarur. Har bitta o'qitish vositasi turi ya'ni majmuaga kiruvchilar yuqori darajadagi ko'rgazmalikka va estetik ko'rinishga ega bo'lishi kerak. Didaktik vositalar majmuasi talabalarda yuqori darajada fanni o'zlashtirishga, diqqatini va faolligini oshirishga hamda mustaqil ishlashga qiziqtirishi zarur.

Didaktik vositalar majmuasiga kiruvchi o'qitish vositalari psixofiziologik, texnikaviy ergonomik va nafosat-estetik talablarga javob berishi kerak. Didaktik

1-TOM, 11-SON

vositalar majmuasi o'qituvchi va talabalar mehnatini ilmiy asosda tashkil qilishga hamda darslardagi o'quv vaqtini unumli foydalanishga xizmat qilishi zarur. Didaktik vositalar majmuasidan ishlab chiqishga eng tajribali pedagog jalb qilinishi maqsadga muvofiq.

Didaktik vositalar majmuasiga qo'yilgan pedagogik talablar o'quv-tarbiya jarayonini boshqarish, talabalarni o'qitish va tarbiyalashdan murakkab vazifani bajarish samaradorligini oshirishga olib kelar ekan.

Ta'lim jarayonida texnik vositalardan foydalanish juda muhim o'rin egallaydi. Ushbu vositalar yordamida mashg'ulotlarni zamonaviy talablarga javob beradigan tarzda olib borish hamda ta'lim oluvchilarning diqqatini jalb etishda keng foydalanish mumkin. Texnik vositalar ma'lumotlarni vizuallashtirishga yordam berib, kerakli tasvir va matnlarni yozib olish va saqlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ахлиддинов Р. Таълим менежменти - тараққиёт омили //Халқ таълими ж., 1999. 6-сон. - 18-22-б.
2. Балл Г.А. Теория учебных задач (Психологической аспект). – М.: Педагогика, 1990. – 194 с.
3. Баратов Ш. Кичик ёшдаги ўқувчилар фаолиятини баҳолаш. – Т.: Ўқитувчи, 1992. – 47 б.
4. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика //Учеб. для вузов. - СПб: Питер, 2001. – 304 с.
5. Выготский Л.С. Педагогическая психология //Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
6. Голиш Л. Замонавий таълим технологиялари //Халқ таълими ж., 2000. 3-сон. -24-30-б.
7. Зиёмухаммедов Б., Абдуллаева Ш. Илғор мусиқа ўқитилишида инновацион технологиялар. Назария ва амалиёт. – Тошкент: Абу Али ибн Сино, 2001. – 28-29 б.
8. Зуннунов А. Педагогика тарихи. – Т.: Шарқ, 2004. – 334 б.
9. Ишмухаммедов Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. – Тошкент: ТошДПУ, 2004.-44 б.
10. Йўлдошев Ж., Усмонов С. Мусиқа ўқитилишида инновацион технологиялар асослари. – Тошкент: Ўқитувчи, 2004.-160 б.
11. Кларин В.М. Система учебных целей //Ж. Народное образование, 1990. № 8. - с. 88-89.

1-ТОМ, 11-СОН

12. Мавлонов А. Баркамол инсон тарбияси. - Т.: Ўқитувчи, 1995. -150 б.
13. Магзумов П.Т. Ўқувчиларни меҳнатга ва касб танлашга тайёрлаш. – Т.: Ўқитувчи, 1991. – 208 б.
14. Маргулис Дж. Личность и сознание. – М.: Прогресс, 1996. – 418 с.
15. Маҳкамов У. Ўқувчиларнинг ахлоқий маданиятини шакллантириш муаммолари. - Т.: Фан, 1996. - 200 б.
16. Назарова Т.С. Педагогические технологии: новый этап эволюции //Ж. Педагогика, 1997. № 3. - с. 20 - 27.
17. Нишонова Д. ва бошқалар. “Педагогика тарихи” Т. 1996 й.

